

אורתודוכסיה ציונית-דתית

אורתודוכסיה חרד"לית

יוסק'ה אחיטוב

החרד"ליות שהחלה את דרכה כחלק מהציונות הדתית, מאמצת עם הזמן סממנים חרדיים של אורחות חיים, אך מוסיפה להם מימד משיחי הנעדר לחלוטין מן השיח החרדי. יוסק'ה אחיטוב מנתח את זהותה ושורשיה של החרדיות הלאומית¹

הזועקת לשמים, של גידול פאות וזקנים וכי"ב, ובמקביל באימוץ ואריאנטים בולטים מסגנון לבושה של האישה החרדית. למותר להעיר ששינוי לבוש חיצוני ומורכב זה מצביע בפומבי על היפוך המגמה: בעוד שבאורתודוכסיה הציונית-דתית הקלסית רווחה הנטייה להידמות ככל האפשר באופן חיצוני לציוני הכללי המודרני - בלבשו, בזקנו המגולח - הכל פרט לכיפה הסרוגה הקטנה - וכן בלבושה של האישה, ולרוב גם ללא כיסוי ראשה, הרי האורתודוכסיה החרד"לית מייצגת בדימויה החיצוני הזה הסתייגות בוטה מהחילוני המודרני של ימינו, ואפילו שואבת מהסתייגות בוטה זו עוצמות

ואנרגיות מכוננות, ה ת ו מ כ ו ת בתחושת הזהות הקבוצתית המיוחדת והחדשה שלה. אולם מעבר

למאפייני החיזור הרומנטי החיצוניים הללו ניתן למצוא באורתודוכסיה החרד"לית מאפייני דמיון מהותיים יותר. לא אוכל למנות את כולם, ואציין רק חלק מהם. בתחום שבינו לבינה אנו רואים בעליל העצמה מוגזמת של גדרי הצניעות, הפרדה מרבית בין בנים ובנות החל בגיל הגן; בתחום הזוגיות והמשפחה - נישואין מגיל צעיר ככל האפשר, התקשרויות רק בשדכנות, חיקוי להווי של החברה החרדית בטקסי האירוסין, באופי מסיבות החתונות עצמן ובחלוקת תפקידים מסורתית בין הבעל והאישה, כולל הגדרת ייעודה האלוהי של האישה בהקמת המשפחה, בהסתייגות מתכנון היילודה במשפחה ועוד. תחום נוסף של דמיון הוא במקומו ובתפקידו של הרב בקהילה. הנקודה הבולטת ביותר היא קבלת העיקרון של "דעת תורה" מהרבנים הנחשבים בציונות הדתית בסוגיות שהן אינן הלכתיות שבהן הם אינם נדרשים למו"מ

² ממשה סמט ומחבריו המלומדים למדנו שאף שהאורתודוכסיה כולה על כל זניה השונים היא תגובה יהודית דתית לאתגרי העולם המודרני, ביודעין ושלא ביודעין, ניתן למיין את הזנים השונים שלה על פי קבוצת ההתייחסות העיקרית שלהם. עם קבוצת ההתייחסות הספציפית מנהלת האורתודוכסיה הספציפית דיאלוג גלוי וסמוי של יחסי אהבה-שנאה. דיאלוג זה כרוך בדרך כלל בקליטה סמויה של כמה מאפיינים של קבוצת ההתייחסות הזאת ובדחייה גלויה ורעשנית של מאפיינים אחרים שלה. יש

האורתודוכסיה החרד"לית מייצגת בדימויה החיצוני הסתייגות בוטה מהחילוני המודרני של ימינו, ואפילו שואבת מהסתייגות בוטה זו עוצמות ואנרגיות מכוננות

אורתודוכסיה שקבוצת ההתייחסות שלה היא החברה האמנציפטורית המערב-אירופית של המאה ה-19, ויש שהיא החברה האנושית האוניברסלית של המאה ה-20, ויש שהיא החברה היהודית החילונית הציונית החלוצית, ויש שהיא אחת מהחברות האורתודוכסיות האחרות הצומחות באותה גינה ובשכנותה. דומני שהתופעה הבולטת של הטרנספורמציה המתרחשת בחוגים רחבים למדיי מן האורתודוכסיה הציונית-דתית אל האורתודוכסיה החרד"לית היא במהפך המתרחש לנגד עינינו ממש, בהפניית עורף לקבוצת ההתייחסות הציונית-כללית, הדמוקרטית והמודרנית, שאפיינה את הציונות הדתית הקלאסית, ובחיזור רומנטי אחר קבוצות התייחסות אולטרא-אורתודוכסיות. החיזור מתבטא בחיקוי של לבוש, של יציאות בחוץ, של החלפת הכיפה הסרוגה הקטנה בכיפה גדולה

³ ספרו של משה סמט "החדש אסור מן התורה"² המראה שביגנת האורתודוכסיה צמחו ועדיין צומחים זנים שונים, ומלמד להבחין ביניהם ולזהותם. יש אורתודוכסים ויש ניאו-אורתודוכסים, יש אולטרא-אורתודוכסים ויש מודרן-אורתודוכסים, ולאחרונה אנו עומדים תוהים ומשתאים לנוכח צמיחתו והתפתחותו המהירה של זן כלאיים אורתודוכסי חדש, שהוא האורתודוכסיה החרד"לית. כהיסטוריונים וכסוציולוגים הורגלנו להתבונן בתהליכים חברתיים ודתיים שונים הנמשכים על ציר זמן ארוך באופן יחסי. והנה, זן ה כ ל א י ס האורתודוכסי שלפנינו צמח לו במהירות גבוהה, תוך שנים ספורות, תוך שהוא מעצב

לעצמו, בכישרון ביצועי-מעשי מרשים, אורחות חיים, סגנונות לבוש, מערכות חינוכיות, תפיסות עולם, אתוס דתי, שפה דתית בעלת קודים לשוניים ייחודיים לה, ארון ספרים, ואפילו נרטיבים היסטוריים משל עצמו.

לא אוכל כאן לפרוש את כל היריעה. אשתדל לחשוף - אם להמשיך במטאפורה הבוטנית - כמה מהגנים האחראים לפיתוח זן הכלאיים המרתק והמרשים הזה, ולהצדיק באופן חלקי גם את השימוש במונח הבוטני "כלאיים". מטבע הדברים, אני עומד לחטוא בהכללות כיוון שמפאת קוצר היריעה קיבצתי תופעות שאינן מצויות כמות שהן ובמלוא חריפותן אצל כל חברי האורתודוכסיה החרד"לית, אלא רק אצל חלקם, במידות שונות של הקצנה או של מתינות, ואני מתנצל על כך מראש.

הכותב הוא מרצה במרכז יעקב הרצוג ועמית מחקר במכון הרטמן.

הנקודה הבולטת ביותר היא קבלת העיקרון של "דעת תורה" מהרבנים הנחשבים בציונות הדתית בסוגיות שהן אינן הלכתיות

האקולוגיה שאפשרה את התפתחותם עד לכדי הבשלת המוטציה של האורתודוקסיה החרד"לית בת ימינו?

לדעתי ניתן להצביע על מוקד מתח עיקרי, שעד השליש האחרון של המאה הקודמת אכן היה סמוי, מצוי מתחת לפני השטח, מפני שהאקולוגיה הציבורית הכללית בחברה הישראלית עד אז לא אפשרה את חשיפתו.

האקולוגיה הזאת השתנתה בעקבות מלחמת ששת הימים והובילה לחשיפתו בשורה של תהליכים, שעל אחדים מהם נעמוד כאן. אני מתכוון להשהיה שהייתה בתקופת פיסת המיסות, המטאפיזית והמטא-היסטורית של הרב קוק בחוגים הרחבים של הציונות הדתית עד לשנות ה-60. אולי לא ידוע ברבים, אבל הרב קוק ותורתו לא היו דומיננטיים בציונות הדתית עד לאותם ימים, וזאת מבלי להמעיט בגדולתו ובהערכה העצומה שהייתה כלפיו באופן אישי לכל מי שהכירו. חוג השפעתו היה קטן. ישיבת מרכז הרב בראשותו, למרות שמה היומרני, "הישיבה המרכזית העולמית", לא מנתה יותר מכמה עשרות בחורים.

הציבור הציוני-דתי הרחב, ובעיקר

בהתיישבות הדתית הזעירה של אותם ימים, כולל בני הנוער, היה בעיקרו ציבור של אנשי עבודה שהיו מעורים בהווה ובעולם העשייה בארץ ישראל ולא הייתה לו הזדמנות להיחשף להגותו המורכבת של הרב קוק (זאת בהבדל בולט מאתוס הלימוד בישיבות הרווח בימינו). יתרה מזו, ההתיישבות העובדת הדתית הפרה פעמים אחדות בגלוי את הוראותיה ההלכתיות של הרב קוק (בעניין חליבה בשבת, בשאלת זכות הבחירה לנשים ועוד).

במקום אחר⁷ הראיתי כיצד הרב קוק עצמו עבר שינוי ביחסו לציונות במהלך עשור השנים הראשון לעלייתו לארץ, מנקיטת עמדות פרגמטיות לנקיטת עמדות מיסטיקות. רק אז התפתחה אצלו פרשנות מטאפיזית של הציונות ובצדה גם הצגה מיסטית נועזת

משבר ההתנתקות האחרון העלה על פני השטח הלכי רוח שחלקם רחשו מתחת לפני השטח עוד לפני כן. אחת ההתבטאויות הבולטות היא של הרב יעקב מדן⁵ הידוע כמי שפעל עד לאחרונה יחד עם רות גבזון על אמנה חברתית חילונית-דתית, שהכריז כי אולי טעינו וקרא לציונות הדתית לכוון מחדש ברית עם החרדים. בנוסף לכך, הרב יהודה

הלכתי כדי לאששן. הרב אברהם שפירא התבטא בעניין זה בזמנו (לפני כ-12 שנה)³ "יש לחכמים מעמד בהערכת המציאות, כמו לנביא. משנסתלקה הנבואה ניתן כוח זה לחכמים". והחרה והחזיק אחריו הרב ישראל רוזן שכתב את הדברים הבאים, בהתייחסו ל'פסק ההלכה' של שלושה מחשובי הרבנים מהציונות הדתית, הקורא לחיילי צה"ל לסרב

לפקודת נסיגה משטחי יהודה ושומרון, אם וכאשר ידרשו לכך:

להוי ידוע, שהמינשר המפורסם מוכתר בכותרת 'דעת תורה'... וכדי שדבריי יובנו מראשיתם, אבהיר כי מושג 'דעת תורה' גובר ובר-תוקף הרבה מעבר ל'פסק' או ל'דין'.... 'דעת תורה' לעולם איננה מנומקת, כמוה כמזירת עירין, והיא נשענת על עצמת הסמכות ואמונת חכמים. ... 'דעת תורה' הינה מְסֹרֶה הבוקע מגדולת 'חכם עדיף מנביא', ועליו נאמר: 'ואליו תשמעון' וכן 'השומע ישמע והחדל יחדל'... באחת, ... אין מקום להתדיין עם 'דעת תורה', וכבר מלחננו אמורה: 'השומע ישמע והחדל יחדל'⁴.

בשנים האחרונות ממש אנו

עדים בחוגים מסוימים של האורתודוקסיה החרד"לית גם לגילויים ברורים שלא ראינו כמותם בעבר של הסתגרות תרבותית וסגירות חברתית, כולל הסתייגות מדיאלוג עם חילונים מחד ופעילות אגרסיבית להחזרתם בתשובה מאידך (למשל בהקמת תנועת "מעייני הישועה" הפועלת בחוצות תל אביב זה כשלוש שנים); הטלת צנזורה על ספרים וחיבורים שונים (המקרה של הרב יובל שרלו); התרחקות מחינוך לביקורתיות; גלויי זלזול ועוינות לאקדמיה, כולל לאוניברסיטת בר-אילן; עוינות להלכי רוח חברתיים ומוסריים אוניברסליים ותפיסת כל מי שמזוהה עם האורתודוקסיה המודרנית כמי שאמונתו מפוקפקת ודבקו בתורת ישראל רעועה.

זויה צ'רקסקי, פרגוד, פרט מתוך 'היהודי הנווד', 2002

שביב כתב לקראת יום העצמאות מאמר שכותרתו: "האשמח בחודש השני?⁶ ואחרים הכריזו במפורש שיש להעדיף את ארץ ישראל על פני מדינת ישראל, או גילו הסתייגויות שונות וברמות שונות מהמדינה וממוסדותיה הדמוקרטיות, השיפוטיים ולאחרונה גם מהצבא. הדברים טריים בזכרוננו וידועים, ואני יכול לקצר בהם. דומה שדי ברשימת התסמינים הללו כדי להיווכח בעוצמתה של הטרנספורמציה שעבר חלק מהציבור הציוני-דתי אל האורתודוקסיה החרד"לית.

ז

אני מבקש לדון עתה בשאלה - אם לחזור למטאפורה הבוטנית שפתחתי בה - האם ניתן לזהות את הזרעים שהיו טמונים בגינה של הציונות הדתית הקלאסית ואת

באתוס הצניעות המועצם בעולם החרד"לי הוכנסו אל תוך שדה השיקולים ההלכתיים שיקולים הנגזרים מן המטאפיסיקה של הקדושה הלאומית

הנפְּרָדוֹת והייחוד הדתי.

3.

זרעים אלו שהיו חבויים מתחת לפני הקרקע ופרצו ועלו על פני השטח והשתלטו והאפילו על כל שיח אחר, אחראים הן להופעתם ולהתפתחותם של תסמיני ההתחרדות שהצבענו עליהם; אבל מיניה וביה הם אחראים גם לשונות הגדולה והעמוקה בין האורתודוקסיה החרדית לבין האורתודוקסיה החרד"לית. להלן נראה שכאמור לעיל, עדיין נשמרים כלפי קבוצת ההתייחסות האולטרא-אורתודוקסית המחוזרת הזאת גם יחסים של הסתייגות ודחייה עד כי כמעט בכל מרכיב של דמיון יש מיניה וביה גם מרכיב של שוני ושל עצמאות ייחודית, עד כי אפשר לכוונת את תסמיני ההתחרדות באורתודוקסיה החרד"לית תסמינים דְּמי-חרדיים.

בראש ובראשונה, תפיסת מציאות של "ריאליזם משיחי" זרה לחלוטין לעולמה של האורתודוקסיה החרדית. אבל גם בתסמינים החרדיים שצינתי לעיל, חשוב לשים לב לשונות לא פחות מלדמיון. כך למשל באתוס הצניעות המועצם בעולם החרד"לי הוכנסו אל תוך שדה השיקולים ההלכתיים שיקולים הנגזרים בגלוי מן המטאפיסיקה של הקדושה הלאומית ומתחייבים במיוחד בעידן הגאולה שבו אנו מצויים. על כתפיה של האישה הועמסה האחריות הלאומית. האישה הצנועה אמורה לייצג בגופה את הקדושה של הלאומיות הישראלית. למרכיבים הלאומיים הללו בהלכות הצניעות יש - כפי שניתן להראות בעליל - גם מסקנות הלכתיות שונות¹². תסמין חרד"לי נוסף הוא הדרישה להסתמכות על "דעת תורה". אבל גם עניין זה הוא דְּמי-חרדי, משום שהדרישה היא לציית רק להוראותיהם של אותם רבנים המסוגלים לראות נכוחה את המציאות, לפרש אותה, ואף להציע דרכים למימושה ולקידומן של דרכי הגאולה העקלקלות. בעניין זה אמר הרב שפירא כי "לא כל רעבאלע מוסמך לדון בענייני ציבור"¹³, אך בעולם החרדי "דעת תורה" מיוחסת לכל תלמיד חכם שהוא גדול בתורה, ופונים אליו בעניינים פרטיים

עם מקום שרגלו מגעת, ומעבר לזה נרכב על אותיות התורה.¹¹

מי שאימץ לעצמו אופן זה של התבוננות באירועים הפוקדים אותנו, רואה את המציאות ככפולת משמעות וככפולת רבדים. מעבר לרובד החיצוני הגלוי הוא מונחה לראות את הרובד הפנימי הנסתר, שהוא, כאמור, אמיתי וממשי יותר מהרובד הגלוי. הוא מסוגל, למשל, לטעון, כי האדם החילוני, צה"ל והמדינה כולה יש בהם קדושה פנימית

'האלגוריה השלישית' טמפרה, 1955

והם - בלא שהם חייבים אפילו להיות מודעים לכך - מונעים ופועלים בדיוק על פי המגמות של קידום התכניות האלוהיות. וכך, מי שענינו בראשו לא יכול שלא להבחין בקץ המגולה. שימוש יומיומי בשיח מסוג זה כלפי המציאות הריאלית מקנה לבני האדם את הרשות לשחק במגרש האלוהי שבו הם מרגישים כבני בית. מכאן שבשיח המשותף עם הציבור הציוני-חילוני טמונים גם זרעי הנבְּדָלוֹת,

למדיי של הלאומיות הישראלית. הרב "הנזיר" מביא במבוא ל"אורות הקודש" את עדותו האישית של הרב קוק שהכריז: "אני בונה האומה"⁸. על פי דרכנו אפשר לראות בכך עדות למודעותו של הרב קוק עצמו לחידוש שלו בתפיסת הלאומיות הישראלית לעומת תפיסתו המוקדמת יותר. מעתה הלאומיות הישראלית בתורתו של הרב קוק תְּבוּרָה במושג הקבלי 'כנסת ישראל' ומייצגת בגופה את המימוש של ספירה אלוהית זו. ובלשונו: כנסת ישראל היא תמצית ההוויה כולה, ובעולם הזה נשפע תמצית זו באומה הישראלית ממש בחומריותה ורוחניותה, בתולדתה ואמונתה?⁹ הפיכתה של מורשתו הרוחנית של הרב קוק למייצגת העיקרית והדומיננטית של הציונות הדתית החלה רק בראשית שנות ה-60, והפריצה הגדולה של תורתו בציבור הרחב החלה לאחר מלחמת ששת הימים, במקביל לתנופת ההתיישבות ביש"ע. אבל לא פחות חשוב, היא קשורה במקביל גם להתרחבות המסיבית של ישיבות בני עקיבא וישיבות ההסדר ולימים גם של האולפנות. נערים ונערות רבים שנחשפו, ועדיין נחשפים, לתורתו ולוואריאציות של תורתו בידי תלמידיו ותלמידי תלמידיו, אימצו - ברמות שונות של הבנה - את אופני ההתבוננות בהיסטוריה של עם ישראל ובמשמעות האירועים של ימינו בלא שציודו בכלים ביקורתיים כלשהם. במקביל הם רכשו את השפה הדתית המיוחדת הזאת, וכידוע, שפה דתית יוצרת עולמות שתחושת ממשותם איננה נופלת מזו האובייקטיבית, ואולי אף גבוהה יותר. הרב אבינר, למשל, כינה את אופן ההתבוננות הזאת בהיסטוריה ובאירועי זמננו כ"ריאליזם משיחי"¹⁰ ופירש את דבריו כדלקמן:

אנו עם היודעים לקרוא את ספר ההיסטוריה, גם כשכתב המאורעות מטושטש ביותר, מכוח הדרכת התורה ונביאי ישראל, תלמידיהם ותלמידי תלמידיהם, ואורם החי בקרבנו [...] הגורמים ההתפתחותיים בדברי ימי ישראל הינם מטפזיים: ההיסטוריה שלו קודש היא, לעומת היסטורית העמים שהיא חול. נצעד יחד עם השכל הרציונאלי שלנו, שאינו אלא תלמיד קטן של חכמת הקודש,

ואישיים לא פחות מאשר בעניינים ציבוריים. הסגירות התרבותית בחוגים חרד"ליים מסוימים גם היא איננה טוטאלית כמו בעולם החרדי, אלא נוגעת רק לאותם תחומים העלולים לסכן את הביטחון בקדושתם ובגדולתם של גדולי האומה ולגרום לפקפק במוחלטות צדקת בעלותנו על כל חבלי ארץ ישראל, כפי שעולה במפורש מהתבטאויותיו של הרב צבי טאו שפורסמו בפולמוס "המקרא בגובה העיניים".

ההסתייגויות האחרונות, שחלקן בוטות ואף תוקפניות, ממסודות שונים של המדינה, כמו מבתי המשפט, מכוחות הביטחון, מחוקי הכנסת, וכיו"ב, אף שיש בהן דמיון להסתייגויות של העולם החרדי מהם, הרי שבחוגים החרד"ליים הן מבוססות בעיקר על תחושת נבגדות וסטייה מן הייעוד האלוהי שיוחס להם בתהליכי הגאולה; זאת בניגוד להסתייגויות של החוגים החרדיים הקלסיים שמעולם לא ייחסו להן יומרה כלשהי מעבר לסטיותיהן מן ההלכה.

נקודת השוואה נוספת בין החרד"ליות ובין החרדיות קשורה לשוני בגורמי ההיבדלות החברתית הן הפיזית והן הסימבולית:

ההיבדלות החברתית החרדית הקלסית מעוגנת בעיקרה ברצון להישמר מפני השפעות שליליות של החברה הכללית, ואילו ההיבדלות החברתית החרד"לית מלווה גם נימה ארוגנטית על רקע קריסת הציונות החילונית. ניתן לפגוש בחוגים אלה ביטויים של זלזול גדל והולך בציונות החילונית שהולכת ומאבדת גובה בלבבות. רבים מהחרד"לים משדרים בגלוי ובסמוי ש"הציונות האמיתית היא רק אצלנו", וכך גם אהבת הארץ והמסירות לכלל עם ישראל, ההתנדבות לצה"ל וכיו"ב. רק אנחנו מסוגלים לממש את מיטב החלומות הציוניים האמיתיים ולהקים את המדינה הציונית האוטנטית שעליה חלמו ראשוני הציונים". בכך חזרת האורתודוקסיה החרד"לית ומפנה את פניה אל עבר החברה הכללית, והפעם ממרומי תחושת הביטחון העצמי לאור ההצלחות וההישגים ה"ציוניים" המובהקים שלה.

1. מעובד על פי הרצאה בערב עיון ב"יד בן צבי" לכבוד צאתו לאור של הספר "החדש אסור מן התורה" מאת משה סמט, חשוון תשס"ו.

2. החדש אסור מן התורה: פרקים בתולדות האורתודוקסיה, ירושלים תשס"ה.
3. תחומין ח', (תשמ"ז), עמ' 363.
4. "הצופה", י' בסיוון תשס"ד (20 במאי, 1994).
5. ראיון עם הרב יעקב מדן, "הארץ", ט"ו בתמוז תשס"ה (22 ביולי, 2005).
6. "הצופה", י"א באייר, תשס"ה (20 מאי, 2005).
7. ערכי מוסר ולאומיות בחוגי 'מרכז הרב', בתוך: רבקה הורביץ, משה דוד הר, יוחנן דוד סילמן, מיכאל קוריאנאלי (עורכים), ספר זיכרון לפרופסור זאב פלך ז"ל, מאמרים במדעי היהדות ובשאלות השעה, ירושלים תשס"ה, עמ' 279-306.
8. הרב ד' כהן, מבוא לאורות הקודש, ירושלים תשמ"ה, א, עמ' 12.
9. עדפילי טוהר, מהדורת שילת, ירושלים תשמ"ג, עמ' גו-גז, ושוב באורות, אורות ישראל עמ' קלח - קמב.
10. הרב אבינר, מורשה ט, תשל"ז.
11. הרב אבינר, שם.
12. ראו מאמרי "צניעות ממיטות לאתוס" בספר היובל לטובה אילן עין טובה - דו שיח ופולמוס בתרבות ישראל (עורך: נחם אילון), וכן ב"דעות" 4, "בין צניעות חרדית לחרד"לית", סיוון תשנ"ט.
13. כך כתב הרב ישראל רוזן בשמו.

לכבוד יציאת גיליון 24 של כתב העת 'דעות'

ולרגל הגשת דו"ח ועדת שירותי הדת בישראל של תנועת 'נאמני תורה ועבודה' לסיעות הכנסת, לקראת הבחירות לכנסת ה-17

אנו מזמינים אתכם לערב בנושא: משבר שירותי הדת בישראל

מנחה: חיים זיסוביץ'

משה טור-פז, שירותי ומשרתי הדת בישראל- לקראת תיקון!

הציבור מוזמן - הכניסה הופשית

21:00 **מושב שלישי** (לחברי נאמני תורה ועבודה בלבד)

מנחה: מיכאל טובין

דיווח אודות השנה החולפת. החלפת יושבי ראש

נאמני תורה ועבודה לאן? הרב רונן לוביץ'

סיכום תקופה ותחילתה: משה טור-פז ושרגא בר-און

ייתכנו שינויים של הרגע האחרון ברשימת הדוברים.

17:30 **התכנסות וכיבוד קל**

18:00 **מושב ראשון - יחסי דת ומדינה - משבר ותקווה**

דברי פתיחה: שרגא בר-און ורעיה שגיא

פרופ' ידידיה שטרן - יחסי דת ומדינה

ד"ר חנה קהת - בתי הדין הרבניים

ומעמד האשה בישראל

מנחה: ד"ר מיכה גודמן

19:30 **מושב שני - פתרונות פוליטיים ליהסי דת ומדינה**

הצגת דו"ח הוועדה: הדר ליפשיץ- 'נאמני תורה ועבודה'

מגיבים: ח"כ זבולון אורלב- יו"ר המפד"ל

ח"כ יוסף (טומי) לפיד- יו"ר שינוי

ח"כ אלי ישי- יו"ר ש"ס

□ הארוע יתקיים ביום שני ב' טבת (2.1.06) במרכז בנין ר"ח ש.א. נכון 6, ירושלים (מול הסינמטק)